
Gondolatok a bizonyítás szabályainak alkalmazásáról

Nagy Adrienn*

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény 2018. január 1. napján lépett hatályba. Első átfogó jellegű módosítására a hatályba lépését követő három éven belül sor került, melynek alapvető indoka az új szabályoknak a joggyakorlatban való alkalmazása körüli nehézség vagy bizonytalanság kiküszöbölése volt, illetve a felek bírósághoz fordulásának joga elősegítése is jelentőséggel bírt. Jelen tanulmány középpontjában a bizonyítás szabályainak elemzése áll: bemutatásra kerülnek azok a rendelkezések, melyeket a Pp. Novella módosított a bizonyítással összefüggésben, illetve kitérünk olyan, a joggyakorlat által felvetett problémákra is, melyeket a módosító törvény nem érintett.

Kulcsszavak: polgári perrendtartás, bizonyítás, jogsértő bizonyítási eszközök, magánszakértői bizonyítás

Comments on the Practical Application of the Rules of Taking Evidence

The new Hungarian Code of Civil Procedure entered into force on 1 January 2018. The first comprehensive amendment took place within three years of its entry into force, the main reason being the elimination of difficulties or uncertainties surrounding the application of the new rules in case law, as well as the promotion of the parties' right to go to court. The focus of the present study is on the analysis of the rules of proof: the provisions set out in amending Act has been amended in connection with the evidence, and we will also address issues raised by the case law that are not affected by the amending law.

Keywords: civil procedure, taking evidence, unlawful means of taking evidence, employment of a party-appointed expert

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2021.5.1479>

1. Bevezető gondolatok

A bizonyítás a polgári per központi eleme, az érdemi tárgyalási szakra összpontosul a foganatosítása. Bizonyítás útján történik a tényállás megállapítása a felek által rendelkezésre bocsátott bizonyítékok, illetve főszabályként a perfelvételi szakban előterjesztett bizonyítási indítványok alapján. Az érdemi tárgyalási szakban az érdekek összeütközése szembetűnő lehet, mivel a felek

* Intézetigazgató egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet.

számára kiemelten fontos, ha a bizonyítás sikertelen vagy az esetlegesen elmarad.¹

A 2018. január 1. napján hatályba lépő polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) több újdonságot is hozott a bizonyítás szabályozásában, gondoljunk a 265. §-ban szabályozott bizonyítási szükséghelyzetre vagy a 269. §-ban rögzített jogsértő bizonyítási eszközök jogintézményére, illetve említhetnénk az alapjaiban megreformált szakértői bizonyítást is.² A Pp. hatályba lépését követően több törvénymódosítás is érintette a szövegét³, de az első átfogó, novelláris módosításra a 2020. évi CXIX. törvény (a továbbiakban: Pp. Novella) tett kísérletet. A Pp. Novella elfogadását az tette szükségessé, hogy a Pp. hatályba lépését követően a joggyakorlatban kialakultak olyan nemkívánatos tendenciák, ellentétes jogértelmezések, melyek az eredeti jogalkotói célkitűzéssel nem álltak összhangban.⁴

Jelen tanulmány célkitűzése annak vizsgálata, hogy a Pp. Novella mennyiben érintette a bizonyítás szabályozásának módosítását, ezen módosítások háttérében milyen dogmatikai vagy joggyakorlatban mutatkozó probléma állt. A változások bemutatásán túlmenően olyan kérdések elemzésére is kitérünk, melyek nem eredményeztek normatív változást a Pp. szövegében, de a gyakorlatban kérdéseket vetettek fel.

2. Az utólagos bizonyítás szabályainak változása

A Pp. 220. §-ában szabályozott utólagos bizonyítás jogintézményének bevezetését az indokolta, hogy a Pp. 183. § (1) bekezdése perfelvételi nyilatkozatnak minősíti a bizonyíték rendelkezésre bocsátását, a bizonyítási indítvány előterjesztését, valamint a rendelkezésre bocsátott bizonyíték és az előterjesztett bizonyítási indítvány értékelésére vonatkozó nyilatkozatot. A perfelvétel lezárását követően a Pp. 214. § (2) bekezdése alapján – főszabály szerint – e perfelvételi nyilatkozatok nem változtathatók meg, azaz a bizonyítás keretei rögzülnek. E változtatási tilalom alól a Pp. – a további bizonyíték rendelkezésre bocsátása és a további bizonyítási indítvány előterjesztése tekintetében – kivételesen enged eltérést, amelyre az utólagos bizonyítás jogintézménye keretében kerülhet sor. Bizonyítási indítvány utólagos előterjesztésére vagy bizonyítási eszköz utólagos benyújtására olyan esetekben ad lehetőséget a Pp., amelyeknél a kereset-, illetve ellenkérelem-változtatáshoz

¹ Nyilas Anna: A bizonyítási eljárás optimalizálása a polgári perben; *JURA* 2 (2016) 304. o.

² A bizonyítást érintő új szabályokról lásd részletesen Nagy Adrienn: Új jogintézmények a polgári perbeli bizonyítás szabályozásában; *Jogtudományi Közlöny* 1 (2018) 1-8. o.; Nagy Adrienn: Bizonyítás; in: *Kommentár a polgári perrendtartáshoz* (Wopera Zsuzsa szerk.); Wolters Kluwer, Bp. 2019. 721-850. o.; A Pp. által bevezetett legfontosabb újítások összefoglalásáról lásd Wopera Zsuzsa: Az új polgári perrendtartás karakterét adó egyes megoldások európai összehasonlításban; *ADVOCAT* különszám (2017) 2-7. o.

³ A Pp. hatályba lépése óta hét kisebb módosításon esett át az I. Pp. Novella elfogadásáig. Ezek a kisebb módosítások nem változtatták azonban meg a Pp. alapvető szerkezetét, a lényegesebb eljárásjogi szabályokat, és a módosított szakaszok száma sem volt olyan nagyságrendű, amely alapján a jogalkalmazó és tudományos közösség novelláris módosításként definiálta volna. Udvarý Sándor: Az első Pp. novella hatása az elsőfokú eljárásra; *Jogtudományi Közlöny* 3 (2021) 131. o.

⁴ A Pp. Novella által bevezetett újításokról lásd részletesen Wopera Zsuzsa: A dogmatika vagy a gyakorlat elsőbbsége?; *Forum: Acta Juridica et Politica* 3 (2021) 477-487. o.

hasonlóan a fél önhibáján kívüli ok indokolja.⁵ E jogintézmény teszi rugalmassá az osztott perszerkezetet, és teszi lehetővé az átjárhatóságot – az előzetes bizonyítás jogintézményével karöltve - a bizonyítás vonatkozásában a perfelvételi és az érdemi tárgyalási szak között.

Az utólagos bizonyítás szabályainak változását arra a koncepcionális jellegű módosításra kell visszavezetnünk, melyet a Pp. Novella a Pp. 7. § (1) bekezdésének 4. és 12. pontjait illetően vezetett be. E módosítás értelmében megváltozott a keresetváltoztatás és az ellenkérelem-változtatás jogszabályi fogalma. A Pp. eredeti szövegezése szerint keresetváltoztatásnak, illetve ellenkérelem-változtatásnak minősült a tényállítás, a jogállítás, a jogi érvelés vagy a kereseti kérelem megváltoztatása. E szabályozás elsősorban a tényállítás megváltoztatása vonatkozásában vetett fel olyan jogértelmezési kérdéseket, amelyek nehezítették a következetes jogalkalmazás kialakulását.⁶

A joggyakorlatban a jogi érvelés megváltoztatásának kereset- és ellenkérelem-változtatásként történő kezelése ugyancsak indokolatlanul lassította a per lefolytatását. Mindezek alapján a Pp. Novella által bevezetett módosításnak köszönhetően keresetváltoztatásnak a jövőben már csak a jogállítás megváltoztatása és a kereseti kérelem megváltoztatása tekintendő, a tényállítás megváltoztatása és a jogi érvelés megváltoztatása nem eredményez keresetváltoztatást (ellenkérelem-változtatást sem).⁷

A Pp. 7. §-át érintő módosítástól függetlenül a további tényállítások megtétele perfelvételi nyilatkozatnak minősül, így a további tényállítást kizárólag perfelvételi iratban vagy a perfelvételi tárgyaláson lehet előadni.⁸ Erre figyelemmel a Novella módosította az érdemi tárgyalási szak általános rendelkezéseit a Pp. 214. §-ában, bevezetve az „új tényállítás” szabályozását az érdemi tárgyalási szakban. Az osztott szerkezetű perben a perfelvétel lezárásával a jogállítások, kérelmek és indítványok mellett a felek tényállításai is rögzülnek, így azokhoz képest további tényelőadások megtételére, a perfelvételi szakban tett tényállítások kiegészítésére, új tényállítások előadására az érdemi tárgyalási szakban főszabály szerint nincs lehetőség.

A Pp. 214. § (2) bekezdése erre tekintettel rögzíti is, hogy a fél az érdemi tárgyalási szakban csak e törvényben meghatározott esetben tehet vagy változtathat meg perfelvételi nyilatkozatot. A Pp. 214. §-ának új (3) bekezdése meghatározza, hogy a perfelvételt lezáró végzés meghozataláig előadott tényállításhoz képest eltérő vagy további tény állításának kivételesen akkor van helye az elsőfokú ítélet

⁵ Zsitva Ágnes: Elsőfokú eljárás. In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez magyarázata*, Wolters Kluwer, Bp. 2017. 330-331. o.

⁶ A tényállás megváltoztatásával összefüggésben lásd Szalay Róbert: Érdemi tárgyalási szak; in: *Kommentár a polgári perrendtartáshoz* (Wopera Zsuzsa szerk.); Wolters Kluwer, Bp. 2019. 618-619. o.; illetve CKOT 2019. április 15. 11. számú állásfoglalás: Csak a releváns, elsődleges tények megváltoztatása vagy ilyen tények előadása minősül keresetváltoztatásnak, a nem releváns tények előadása nem keresetváltoztatás. Ha a felperes a perfelvétel során foganatosított [Pp. 253. § a) pont] személyes meghallgatása során ad elő olyan további releváns tény, amelyet a kereseti tényelőadása nem tartalmazott, akkor a bíróságnak anyagi pervezetést kell alkalmaznia, és a felperes ezt követően eldöntheti, hogy a Pp. 237. § (5) bekezdése alapján ezt felhasználva keresetváltoztatást terjeszt-e elő; BDT2019. 4108.

⁷ A 2020. évi CXIX. törvény végső előterjesztői indokolása; részletes indokolás az 1. §-hoz

⁸ Völcssey Balázs: Kérdések és lehetséges válaszok a Pp. Novella kapcsán; *Magyar Jog* 5 (2021) 279. o.

meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig, ha a fél olyan tényre hivatkozik, amely önhibáján kívül, a perfelvételt lezáró végzés meghozatala után jutott tudomására, illetve következett be, vagy tudomására jutó, illetve bekövetkező tényre tekintettel válik a per eldöntése szempontjából jelentőssé.⁹

Az érdemi tárgyalási szakban hivatkozott új tényállítás több esetben további bizonyítást tehet szükségessé, emiatt a Pp. 220. §-ában szabályozott utólagos bizonyítás is felülvizsgálatra szorult. A Pp. 220. § (1) bekezdése kiegészült egy új e) ponttal, mely alapján további lehetőséggel bővültek az utólagos bizonyítás esetei: ha az érdemi tárgyalási szakban az új tényállítás nem eredményez kereset- vagy ellenkérelem- változtatást, de szükséges az új tényállítással összefüggésben további bizonyítási indítvány előterjesztése vagy bizonyíték rendelkezésre bocsátása, azt a fél az utólagos bizonyítás szabályai szerint teheti meg.

3. A jogsértő bizonyítási eszközök

Az 1952-es Pp. hallgatását a jogsértő bizonyítási eszközök perbeli felhasználhatóságát illetően a Pp. orvosolta, a 269. §-a rögzíti azokat a normatív rendelkezéseket, melyek mentén kivételesen befogadhatók a személyiségi jogot sértő módon megszerzett bizonyítékok. A Pp.-ben rögzített szabályozás alapján a jogsértő bizonyítási eszközöket a bíróság csak kivételesen veheti figyelembe döntése meghozatalakor, és a mérlegelési szempontok közül az is kiolvasható, hogy elsődlegesen csak akkor, ha az adott tény más módon nem bizonyítható.

A Pp. 269. §-ához kapcsolódó bírósági esetjog értékelésével összefüggésben kijelenthető, hogy a szabályozás a gyakorlatban működik, és a digitális vívmányoknak köszönhetően egyre gyakrabban találkozhatunk a tárgyalóteremben titokban elkészített hangfelvételekkel, videofelvételekkel a bizonyítékok között. Ez visszaigazolja annak, hogy a normatív szabályozás elhelyezése indokolt volt az eljárásjogi kódexben, a szabályoknak ugyanis szükségszerűen követniük kell a társadalomban zajló változásokat, az okostelefonok elterjedésével a kép- és videofelvételek elkészítésének lehetősége mindenki előtt nyitva áll.

A Pp.-ben rögzített normák gyakorlati alkalmazása azonban újabb kihívások elé állítja a jogkereső közönséget, melyet jól példáz a Kúria Mfv.10120/2020/4. sz. precedensképes határozatában foglalt okfejtés. Jelen tanulmány terjedelmi korlátai nem adnak lehetőséget arra, hogy a Kúria döntése alapjául szolgáló ügyet részletesen ismertessük. Hangsúlyozzuk, hogy e tényállás kapcsán már nem az volt az alapvető kérdés, hogy a titokban készített hangfelvétel felhasználható-e bizonyítékként a polgári perben. A Kúriának véleményét már azzal összefüggésben kellett kialakítania, hogy amennyiben az ellenérdekű fél a felvétel manipuláltságára hivatkozik és szakértői bizonyítást indítványoz, a bíróságnak milyen eljárásrendet kell követnie.

A Pp. Novella a jogsértő bizonyítási eszközök perbeli felhasználását szabályozó

⁹ A 2020. évi CXIX. törvény végső előterjesztői indokolása; részletes indokolás a 23. §-hoz

Pp. 269. §-át kiegészítette egy új (7) bekezdéssel. A hatályos szabályok kiegészítését a kapcsolódó alkotmánybíróvási határozatok indokolásában megjelenő okfejtések tették szükségessé, melyek közül kiemelendő a 3312/2017. (XI. 30.) AB határozat, illetve a szabályozással kapcsolatos alkotmányossági kifogások megelőzése miatt is indokolt volt.

A 3312/2017. (XI. 30.) AB határozat alapját képező alkotmányjogi panasszal összefüggésben fontos rámutatni arra, hogy az indítványozó ebben az ügyben nem a házasság felbontása és járulékai iránt indított pert tette a vizsgálat tárgyává, amely polgári perben a jogsértő bizonyítási eszköz felhasználása megtörtént az alperes részéről. Az indítvány tárgya a párhuzamosan indított személyiségi jogi perekben hozott, a felperes kereseti kérelmét elutasító bírósági döntések voltak, tehát a sérelmes helyzetet az jelentette, hogy a személyiségi jogsértés ellenére a Ptk.-ban rögzített jogvédelem elmaradt. Ez pedig valamelyest túlmutat a jogellenesen megszerzett elektronikus levelezésnek a házassági bontóperben való felhasználhatósága problémáján.¹⁰

A Pp. eredeti szövegezése a 269. § keretében normatív szabályozást nem tartalmazott, csupán a 269. §-hoz fűzött miniszteri indokolás rögzítette: Természetesen a jogsértő bizonyítási eszköz befogadása a felet nem mentesíti a jogsértő magatartással összefüggésben felmerült felelőssége alól, tehát a bizonyító félnek erre tekintettel is kell döntenie abban a kérdésben, hogy kéri-e a jogsértő bizonyítási eszköz perbeli befogadását. E szabály normatív szintű rögzítésére a Pp. 269. § új (7) bekezdésében azért volt indokolt, hogy ezzel megelőzhetővé váljon egy olyan gondolatmenet kialakulása, mely szerint a Pp. 269. §-a alapján befogadott személyiségi jogot sértő bizonyíték szolgáltatása esetén a peres fél mentesülne a Pp. megengedő szabályaira hivatkozva az esetleges polgári jogi felelősségre vonás alól egy személyiségi jog megsértésére alapítottan kezdeményezett perben. E szabályozással továbbá enyhíthető a Pp. jelen szakasza, illetve az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésében írt magánélet védelméhez fűződő jog közötti konkurencia.

Erre a problémakörre utal Könyves Gréta tanulmánya¹¹ is. A szerző véleménye szerint a szabályozás megjelenése a Pp.-ben üdvözlendő, de meggyőződése, hogy a bírói mérlegelési szempontok tágran kerültek meghatározásra, a személyiségi jogok védelme érdekében több fékre lenne szükség magában a Pp. szabályozásában. Ezzel ellentétben a Pp. Novella módosítása abba az irányba tereli a jogvédelmet, hogy a személyiségi jogsértés ellentételezése egy ezt követően kezdeményezett személyiségi jogi perben történjen meg, ahol már lehetőség van a magánszféra védelmének előnyben részesítésére a jogkövetkezmények alkalmazása körében. Jól

¹⁰ A témáról lásd részletesen Nagy Adrienn: A jogsértő bizonyítási eszközök felhasználhatóságának problémája a polgári perekben; *Miskolci Jogi Szemle* különszám (2019) 2. kötet 198-208. o.; Zámpos Anna: A jogsértő bizonyítási eszközök a polgári perekben; *Miskolci Jogtudó 2* (2018) 31-39. o. <https://jogtudo.uni-miskolc.hu/files/1294/MJ2018iss2art4Zampori.pdf>

Zámpos Anna: A jogsértő bizonyítási eszközök perbeli felhasználhatósága az Alkotmánybíróság legújabb döntse tükrében, in: *Doktoranduszok fóruma: Miskolc, 2018. november 22.; Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa* (Szabó Miklós szerk.) Miskolc, Miskolci Egyetem 2019. 177-181. o.

¹¹ Könyves Gréta: A cél szentesíti az eszközt? A jogsértő bizonyítási eszközök felhasználásának dilemmái a polgári perben; *Magyar Jog* 9 (2021) 504-511. o.

példázza e problémakör jelentőségét a Fővárosi Ítéltábla ÍH 2020.29. sz. döntése¹², melyben rámutatott, hogy alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható. A polgári perben a bizonyító fél oldalán fennálló általános bizonyítási érdek önmagában nem elegendő a személyiségi jog, egyben magánszférához kapcsolódó alapjog bíróság általi korlátozásához, még az igazság érvényesülésének kívánalma mint alkotmányos érték, az igazságszolgáltatásba vetett közbizalom védelmében sem.

Az igazság kiderítéséhez (és érvényesüléséhez) fűződő érdek a polgári eljárásban is közérdek; azonban önmagában a közérdek célja nem elegendő a magánszférához való jog korlátozásához. Ehhez a közérdeknek olyan speciális kényszerítő körülményei adhatnak csak alapot, amelyeket az erre hivatkozó félnek kell bizonyítania és igazolnia az őt közvetlenül fenyegető jogsértést, és annak súlyos és másként nem bizonyítható voltát.

A Fővárosi Ítéltábla határozata fontos elvi tételeket rögzít a jogsértő bizonyítási eszközök perbeli felhasználása okán kezdeményezett személyiségvédelmi perek vonatkozásában, ezzel véleményem szerint a rendszer alkalmas arra, hogy az alkotmányossági kihívásoknak is megfeleljen.

4. A bizonyítási indítvány tartalmának egyszerűsítése

A Pp. Novella megalkotása során kiemelt jogalkotói célkitűzés volt a szabályozás egyszerűsítése, rugalmasabbá tétele. Ennek jegyében a feleket terhelő adminisztrációs feladatok csökkentése érdekében a Pp. 275. §-ában szabályozott bizonyítási indítvány tartalma is egyszerűsödött: abban már csak a bizonyítani kívánt tényt és az indítványozott bizonyítási eszközt kell feltüntetni, és nem kell utalni a kapcsolódó bizonyítási módra, és nem kell indokolást sem tartalmaznia a bizonyításra való alkalmasság alátámasztására.

A Pp. Novellához fűzött miniszteri indokolás szerint a bizonyítási indítványban a bizonyítási mód feltüntetése azért szükségtelen, mert a bizonyítási eszköz és bizonyítási mód fogalmak közötti különbségtétel a törvény szövegében dogmatikai megfontolások miatt szükséges, és a bizonyítási eszköz megjelölésével a törvényi szabályokat alkalmazva egyértelműen meghatározhatók a hozzá kapcsolódó bizonyítási módok szakaszai.

A bizonyításra való alkalmasság indokolása is kikerült a bizonyítási indítvány kötelező tartalmi elemei közül, de fontos kiemelni, hogy ez nem azt jelenti, hogy a bizonyító fél ne indokolhatná meg indítványának bizonyításra való alkalmasságát, de ez számára nem jelent kötelezettséget.¹³

¹² Fővárosi Ítéltábla 1.Pf.21000/2019/4. Jogsértő bizonyítási eszköz felhasználása, hangfelvétel védelme mint személyiségi jog

¹³ A 2020. évi CXIX. törvény végső előterjesztői indokolása; részletes indokolás a 42. §-hoz

5. A szemle költségeivel kapcsolatos szabályok pontosítása

A Pp. szabályainak pontosítása érhető tetten a 333. §-t módosító rendelkezések kapcsán. A Novellához fűzött miniszteri indokolás szerint szükséges a jogértelmezési bizonytalanság elkerülése érdekében pontosítani a szemle költségeivel kapcsolatos rendelkezéseket oly módon, hogy a szemle foganatosítása során a szemletárgyban bekövetkezett szükségszerű állagsérelem helyreállításával kapcsolatban a szemletárgy birtokosa nem kártérítési igénnyel léphet fel, amely jogellenes károkozást és elbírálása tekintetében külön eljárást feltételez, hanem a jogszerűen okozott állagsérelemmel kapcsolatban felmerült költségei megtérítését kérheti, ha igazolja azok összecszerűségét. A szemletárgy birtokosának személyéhez kapcsolódó költségigényéről (például útiköltség, költségtérítés a munkából kiesett időre) ugyanakkor a bíróság a tanúk költségtérítésére vonatkozó szabályok szerint határoz.¹⁴ E szövetszerű pontosítással egyetérthetünk, és válaszként szolgálhat a szakirodalom által felvetett problémákra is.¹⁵

6. A magánszakértői bizonyítás kizártsága a személyi állapotot érintő perekben

A Pp. Novellához fűzött általános indokolás szerint a személyi állapotot érintő pereket célzó módosítások egyik legfontosabb célja a kiskorú gyermek érdekeinek fokozott védelmét célzó rendelkezések bevezetése, továbbá a hatályos szabályok szerint is rendelkezésre álló eljárásjogi eszköztár erősítése, és újjakkal történő kiegészítése volt. E gondolatmenet jegyében a Pp. módosított 434. § (5) bekezdése valamennyi személyi állapotot érintő perben kizárta a magánszakértői bizonyítás lehetőségét.

A novelláris módosítást megelőző törvényszöveggel kapcsolatban a következő problémák merülhettek fel. Törvény meghatározott esetekben kizárhatja a magánszakértő alkalmazását, például maga a Pp. 338. § (3) bekezdése zárja ki a magánszakértőt az előzetes bizonyítás foganatosítása során; vagy a bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról szóló 2017. évi CXVIII. törvény 1. § (8) bekezdése zárja ki a magánszakértő alkalmazását a bíróság hatáskörébe tartozó polgári nemperes eljárásokban. A személyi állapotot érintő perekkel összefüggésben a Kúria 18. számú KT állásfoglalásában rámutatott, hogy a gondnoksági perekben a bíróság kizárólag kirendelt szakértőt alkalmazhat.

A kirendelésre sor kerülhet a fél bizonyítási indítványára [Pp. 275. § (1) bek. és 307. § (1) bek.], emellett, ha azt a bíróság szükségesnek tartja, a szakértői bizonyítást hivatalból is elrendelheti [Pp. 276. § (2) bek. és 434. § (1) bek.]. A gondnoksági perekben a törvény a magánszakértő alkalmazását kizárja [Pp. 444. § (1) bek.], azonban a más eljárásban kirendelt szakértő véleményének figyelembevételére – meghatározott feltételek fennállása esetén – van lehetőség. Az

¹⁴ A 2020. évi CXIX. törvény végső előterjesztői indokolása; részletes indokolás a 43. §-hoz

¹⁵ Döme Attila: Szemle; in: *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja II/III.* (Varga István szerk.); HVG-ORAC, Bp. 2018. 1432-1433. o.

egyéb személyi állapotot érintő perekben a bíróság kirendelt szakértőt és magánszakértőt is alkalmazhat, valamint a más eljárásban kirendelt szakértő szakvéleményét is figyelembe veheti.

A novelláris módosítást megelőzően a Pp. 434. § (1) bekezdése a személyi állapotot érintő perek közös szabályai között rögzítette a bíróság hivatalbóli bizonyítási lehetőségét. Ebből következik, hogy a gondnoksági perekben kívül valamennyi más személyi állapotot érintő perre igaz, hogy megengedett a magánszakértői bizonyítás, ugyanakkor a hivatalbóli bizonyítás törvényi lehetősége miatt a bíróság nincs kötve a fél által előterjesztett szakértői bizonyítási indítványhoz. Ha a peres fél magánszakértői bizonyítás elrendelésére tett indítványt, a bíróság dönthet úgy, hogy a hivatalbóli bizonyítás keretében szakértőt rendel ki.

Különösen nagy jelentősége van ennek az értelmezésnek a szülői felügyelettel kapcsolatos perekben: ha a bizonyító fél e perekben magánszakértői bizonyítást indítványoz, akkor az ellenérdekű fél is jogosult magánszakértői bizonyítást indítványozni, ha a két magánszakértői vélemény között szakmai ellentét áll fenn, akkor annak feloldására a bíróság kirendelt szakértőt fog alkalmazni [Pp. 316. § (2) bek. e) pont, 307. § (1) bek. b) pont].

Ennek következtében előfordulhat, hogy a perrel érintett kiskorú gyermeket három szakértő is vizsgálja, mely nyilvánvalóan ellentétes a Ptk. 4:2. § (1) bekezdésében rögzített, a gyermek érdekének és jogainak fokozott védelmére vonatkozó alapelvel. Ez esetben a bíróság helyesen dönt akkor, amikor hivatalból kirendelt szakértőt alkalmaz.¹⁶

Egyetérthetünk azzal a jogalkotói döntéssel, hogy kizárt a magánszakértői bizonyítás lehetősége valamennyi személyi állapotot érintő perben. A személyi állapotot érintő perek közül a házassági és szülői felügyelettel kapcsolatos perekben mindenekelőtt a kiskorú gyermek kímélete érdekében, a származási perekben a szakértői bizonyítás sajátossága¹⁷, továbbá a valamennyi státuszperben a bíróság rendelkezésére álló hivatalbóli bizonyítás lehetősége miatt is indokolt a magánszakértői bizonyítás kizárása.¹⁸

¹⁶ Parlagi Mátyás: Szakértők; in: *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja II/III.* (Varga István szerk.); HVG-ORAC Kiadó, Bp. 2018. 1256-1257. o.

¹⁷ A származási perekben ma már szinte kizárólagosnak tekinthető a DNS vizsgálat mint a származás megállapításához szükséges orvosszakértői vizsgálat. A 282/2007. (X. 26.) Korm. rendelet 2. számú mellékletében meghatározott szakkérdésekben szakértőként kizárólag az ott felsorolt intézmények járhatnak el. A 2. számú melléklet 2. a) pontja alapján DNS szakvéleményt polgári perekben csak orvostudományi képzést folytató egyetem orvostani intézete vagy a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ (a továbbiakban: NSZKK) adhat. A származási perekben a bíróság ezen intézmények egyikét rendeli ki a szakértői bizonyítás lefolytatására. Elviekben a Pp. Novella hatályba lépése előtti szabályok szerint nem volt kizárt a magánszakértői bizonyítás a származási perekben, de a 282/2007. (X. 26.) Korm. rendelet 2. számú mellékletében rögzített egyetemi orvostani intézetek vagy az NSZKK a kirendelések teljesítése mellett jellemzően nem vállalt megbízásokat.

¹⁸ A 2020. évi CXIX. törvény végső előterjesztői indokolása; részletes indokolás az 51. §-hoz

7. Előzetes bizonyítás a személyi állapotot érintő perekben

A Pp. Novella a személyi állapotot érintő perek közös szabályait kiegészítette azzal a rendelkezéssel, hogy előzetes bizonyításnak – különösen a kiskorú gyermek érdekében – a Pp. 334. §-ában nevesített előfeltételek hiányában is helye van.¹⁹ 2021 előtt erre csak a gondnoksági és a származási perekben volt lehetőség. Az előzetes bizonyítás általános jellegű lehetőségét a Pp. Novella indokolása az eljárások rugalmasabbá tételével magyarázza.²⁰

E szabály alkalmazásával összefüggésben érdekes kérdés, hogy a házassági bontóperben előterjesztett házastársi közös lakás használatának rendezése tárgyában helye van-e az előzetes bizonyításnak a Pp. 334. §-ában foglalt feltételek hiányában is? Tágabb értelemben megfogalmazva e kérdést: a személyi állapotot érintő perek közös speciális szabályait lehet-e alkalmazni a kapcsolt keresetek elbírálása során? E kérdés megválaszolásához vizsgálat tárgyává kell tennünk a Pp. 455. §-át, mely nevesíti azokat a kereseteket, melyek összekapcsolhatók a házasság felbontása iránti keresettel, illetve a Pp. 462. szakaszát, mely a házassági per és a házassági vagyoni jogi per összekapcsolásának tilalmát tartalmazza.

A házassági perrel a házastársi tartás és a házastársak utolsó közös lakás használatának rendezése kapcsolható össze. Ezek is vagyoni jogi igények, de e két kivétel megengedhetőségét az indokolja, hogy amennyiben a felek egyező akaratnyilvánítással kérik a házasság felbontását a Ptk. 4:21. § (2)-(3) bekezdés alapján, egyezségüknek az utolsó közös lakás használatának a rendezésére is ki kell terjednie, míg a házastársi tartásra kiterjedhet. Másrészt e kérelmeknek a házasság felbontása iránti perben való elbírálása szorosan összefügg a kiskorú gyermek érdekeinek védelmével.²¹

A Pp. kommentárok a Pp. 455. §-ához írt magyarázatokban csak arra térnek ki, hogy a házassági bontóperhez kapcsolható névviseletől való eltiltásra – ha arra a házassági perben kerül sor – a személyi állapotot érintő perek különös szabályai alkalmazandók, míg ha külön perben érvényesítik ezt az igényt, a pert a Pp. általános szabályai szerint kell lefolytatni.²² Analógia alapján kijelenthetjük, hogy amennyiben a házassági bontóperben kapcsolt keresetként jelenik meg a házastársak utolsó közös lakás használatának rendezése iránti igény, helye van e kérdésben előzetes bizonyítás elrendelésének, hiszen leválasztásra került a Pp. általános eljárási szabályai szerint elbírálandó házassági vagyoni jogi igényekről, illetve szoros összefüggésben áll a kiskorú gyermek érdekével, melyre hivatkozással különösen helye van a törvényen alapuló előzetes bizonyítás elrendelésének a személyi állapotot érintő perekben.

¹⁹ Pp. 434. § (6) bekezdés

²⁰ A 2020. évi CXIX. törvény végső előterjesztői indokolása; részletes indokolás az 51. §-hoz, illetve lásd Wopera Zsuzsa: *Módosul a polgári perrendtartás 2021. január 1-jétől; A családjogi pereket érintő változások; Jogászvilág* (2020); <https://jogaszvilag.hu/szakma/modosul-a-polgari-perrendtartas-2021-tol-v/> (utolsó lekérdezés: 2021. 11. 20.)

²¹ Nagy Andrea: *Házassági perek; in: Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez* (Wopera Zsuzsa szerk.); Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Bp. 2017. 743-744. o.

²² Wopera Zsuzsa: *Házassági perek; in: Kommentár a polgári perrendtartáshoz* (Wopera Zsuzsa szerk.); Wolters Kluwer Kiadó, Bp. 2019. 1109. o.

8. Gyakorlati tapasztalatok, melyekre nem reagált a Pp. Novella

8.1. A tárgyalás berekesztésére történő figyelmeztetést követően a felek által előadható nyilatkozatok köre. Az 1952-es Pp. szabályaihoz képest e problémakör az osztott perszerkezet bevezetésével került előtérbe. Az osztott perszerkezet logikájához illeszkedve Pp. 183. § (1) bekezdése perfelvételi nyilatkozatnak minősíti a bizonyítékok értékelésére vonatkozó nyilatkozatot. A 214. § (2) bekezdése szerint az érdemi tárgyalási szakban a fél csak a Pp.-ben meghatározott esetben tehet perfelvételi nyilatkozatot. A 221. § sorolja föl a feltételhez nem kötött perfelvételi nyilatkozatokat, melyek között a bizonyítással összefüggésben csak a bizonyítási indítvány visszavonását olvashatjuk. Bár a bíróság a 224. § (2) bekezdése szerint köteles a feleket figyelmeztetni a tárgyalás berekesztésére, de a felek nemhogy írásban, de az érdemi tárgyaláson szóban sem tehetnek perfelvételi nyilatkozatot, azaz a bizonyítási eljárás eredményét, hiányosságait értékelő kvázi „perbeszédre” nincs jogszabályi lehetőség. Ez olvasható ki a Pp. szabályainak szó szerinti értelmezéséből.

Wallacher Lajos már 2017-ben hangsúlyozta, hogy az érdemi tárgyalási szakban a perfelvételi nyilatkozatok megtételét érintő tilalmaknak és a korlátozások alóli kivételeknek határok közé szorítása nem öncélú, e szabályozási metodikának nem az a rendeltetése, hogy a feleket akadályozza az optimális, jóhiszemű és célszerű pervitelben, a jogvita végleges lezárása lehetőségének megteremtésére irányuló törekvésekben. Ezért ezeket a szabályokat mindig arra figyelemmel indokolt alkalmazni, hogy céljuk csupán az, hogy a per jelentős elhúzását, befejezésének érdemi elodázását megakadályozzák, tehát nem az olyan nyilatkozatok tiltását célozzák, melyek idővesztességet nem okoznak, viszont hozzájárulhatnak a jogvita tisztázásához és eldöntéséhez. Meglátása szerint a tárgyalás berekesztése előtti összefoglaló perbeszéd előadását semmilyen szabály nem tiltja, a bíróság az alaki pervezetési tevékenysége keretében a felek ilyen jellegű megnyilatkozásainak helyt adhat, mert a felek ügyelőadási, nyilatkozattételi jogának ilyen szigorú korlátozása semmiképpen nem indokolt.²³

Ezt a gondolatmenetet erősíti meg a gyakorló bírák tollából született kommentár is, mely szerint: „Szükséges megjegyezni, hogy a berekesztésre történő figyelmeztetés és az azt követő berekesztés közötti időben - bár ezt a törvény a régi Pp.-vel szemben nem tartalmazza – a felek érdemben felszólalhatnak, melyből a jegyzőkönyv általában csak annyit tartalmaz, hogy a felek nyilatkozataikat fenntartják. Nincs azonban akadálya annak, hogy rögzítésre kerüljön, ha a fél valamely bizonyíték hangsúlyos figyelembevételét tartja szükségesnek, vagy az ügyre különösen jellemző jogi érvelést ad elő, de annak sem, hogy pl. a perköltség tekintetében igazolásokat csatoljon, mindezek az ítéletben figyelembe vehetők.”²⁴

²³ Wallacher Lajos: A Pp. 214. §-ához írt magyarázat; in: *Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez* (Wopera Zsuzsa szerk.); Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Bp. 2017. 404-405. o.

²⁴ Varga Edit: A Pp. 224. §-ához írt magyarázat; in: *Polgári eljárásjog I-II. Kommentár a gyakorlat számára* (Petrik Ferenc szerk.); HVG-ORAC Kiadó, Bp. 2021.

A Pp. Novella e körben valószínűsíthetően azért nem tartalmazott normatív pontosítást, mert a joggyakorlatban e probléma megoldódni látszik, és az idézett kommentárok hatására a felek a tárgyalás berekesztése előtt jellemzően tarthatnak záró perbeszédet. Rá kell mutatni ugyanakkor arra is, hogy erre csak az érdemi tárgyaláson szóban van lehetőség, ezért a feleknek fokozott gondosságot kell fordítaniuk a tárgyalásra történő felkészülésre.

8.2. A magánszakértői bizonyítás. A Pp. Novella az alapjaiban megreformált szakértői bizonyítás szabályait – a jelen tanulmány 6. pontjában foglaltakat leszámítva – nem érintette. Ehelyütt két megjegyzést teszünk a magánszakértői bizonyítás alkalmazása körül kialakult gyakorlathoz.

A Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Tanácskozása 2017. november 20–21. 44. számú állásfoglalása szerint, ha a fél magánszakértői vélemény benyújtásának engedélyezését kéri, a bizonyítási indítványban meg kell jelölnie a szakértő nevét és szakterületét. Hangsúlyoznunk kell, hogy ez a kötelezettség az állásfoglalásban hivatkozott Pp. 302. § (1) bekezdéséből nem olvasható ki. A Pp. ezen szakasza nem tartalmaz speciális rendelkezéseket a magánszakértői vélemény benyújtásának indítványozására, a Pp. 300. § és 302. §-ai alapján a fél kötelezettsége pedig abban merül ki, hogy a szakértői bizonyítás módját jelölje meg: magánszakértői bizonyítást, szakértő kirendelését, esetleg más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazását indítványozza-e.

A Pp. 275. § (1) bekezdése alapján a bizonyítási indítványban a fél köteles megjelölni a bizonyítani kívánt tényt (szakkérdést), a bizonyítási eszközt, mely a Pp. 268. § alapján a szakértő. Álláspontunk szerint e törvényi rendelkezésekből nem következik az, hogy a magánszakértőt név és szakterületi kompetencia alapján meg kellene jelölni. A perfelvételi szakban ugyanis a fél még csak indítványozza a magánszakértői bizonyítást, amit a bíróság csak a perfelvétel lezárását követően rendelhet el. Ha már esetleg a keresetlevélben a felperes köteles lenne a magánszakértő nevét megjelölni bizonyítási indítványában, akkor ez feltételezheti azt, hogy már megkereste és esetleg megbízási szerződést is kötött a magánszakértővel úgy, hogy nem veheti biztosra, hogy a bizonyítási indítványának a bíróság helyt fog adni.

Továbbá a perfelvételi szakban a jogvita kereteinek alakulása azt is eredményezheti, hogy más szakterületen működő szakértőre lesz szükség. Ha a bizonyító félnek még nincs szerződése a magánszakértővel a bizonyítási indítvány előterjesztésekor, akkor az azzal a veszéllyel járhat, hogy később a szakértő nem is vállalja a szakvélemény elkészítését, ami feltételezné a perfelvételi nyilatkozatként funkcionáló bizonyítási indítvány módosítását.

A másik oldalról a CKOT állásfoglalásban foglaltak ésszerűen is indokolhatók: ha a fél magánszakértői bizonyítási indítványa már tartalmazza a magánszakértő nevét és szakterületét, akkor már a perfelvételi szakban megakadályozható az, hogy olyan magánszakértőt bízjon meg a fél a szakvélemény elkészítésével, akinek a szakterületi kompetenciája nem terjed ki a perbeli szakkérdés megválaszolására, vagy már a bizonyítási indítvány előterjesztésekor vizsgálhatók a szakértővel szemben fennálló kizáró okok.

A magánszakértői bizonyítás körében a másik fontos kérdés, melyre reflektálnunk szükséges, az a Pp. hatályba lépését követő időszakban kialakult joggyakorlat, mely az 1952-es Pp. szabályaihoz ragaszkodás eredményeként született: hogyan értékelhető az a magánszakértői vélemény, melyet a felperes már a keresetleveléhez mellékel, mellőzve a Pp.-ben rögzített eljárási rendet. A Kúrián működő az új Pp. szabályainak értelmezésével foglalkozó Konzultációs Testület 7. számú állásfoglalás alapján a magánszakértői vélemény elkészítésére sor kerülhet a magánszakértői vélemény benyújtására tett indítvány előterjesztését megelőzően. A már megelőzően elkészített magánszakértői vélemény csatolható a keresetleveléhez. Ez azonban ebben a stádiumban még nem minősül magánszakértői véleménynek, csupán a magánszakértő alkalmazására tett indítvány indokának. A magánszakértői véleménynek a keresetlevél benyújtása előtti elkészítése esetén a magánszakértő e törvény szerinti perbeli kötelezettségeinek elmulasztása a Pp. 316. § (2) bekezdés *b)* pontja szerint az aggályosság kockázatát vonhatja maga után, különösképpen akkor, ha nem pótolható kötelezettségmulasztás történt, kivéve, ha bírói felhívás ellenére azt az ellenérdekű fél nem kifogásolja. Mindazokban az esetekben, amelyekben még a per során pótolhatók az elmulasztott kötelezettségek, mód van rá, hogy a szakértő kiegészítse a véleményét. Ha az a kiegészítés után is aggályos marad, akkor szakvéleményként nem vehető figyelembe.

Fel kell hívnunk azonban a figyelmet arra, hogy a keresetlevélhez csatolt magánszakértői vélemény óriási veszélyeket rejt magában: magas az aggályosság kockázata, illetve lehetőséget nyújt arra is, hogy az ellenérdekű fél a szakértővel szemben kizárási okként elfogultságra hivatkozzon, mert hiába pótolja be később a Pp.-ben rögzített perbeli kötelezettségeit a szakértő, mellyel becsatornázza az ellenérdekű fél által szolgáltatott adatokat, észrevételeket, indítványokat, valószínűleg ragaszkodni fog az eredetileg elkészített szakvéleményében foglalt fenntartásához. Ezért a feleknek arra kell törekedniük, hogy a Pp. által előírt eljárási rendet betartva indítványozzák a magánszakértői bizonyítást, mely természetesen nem zárja el a felperest attól a lehetőségtől, hogy a perindítást megelőzően igazságügyi szakértővel konzultáljon a keresetlevél szakszerű megfogalmazása érdekében.

9. Záró gondolatok

A Pp. I. novelláris módosítása általánosságban pozitív fogadtatásban részesült a szakirodalomban, egységes a vélemény abban, hogy a Novella megalkotását az elmúlt három év jogalkalmazói tapasztalatai kellően indokolták.²⁵ A Pp. hatályba lépését követően eltelt rövid időszak jogalkalmazói tapasztalatai azonban főként a perindítási és perfelvételi szakot érintették, és a bizonyítás kérdésköréhez kapcsolódóan – ezt a jelen tanulmányban összefoglalt szabályok mennyisége is mutatja – kevesebb tapasztalat vagy probléma volt kimutatható, legalábbis a

²⁵ Udvary Sándor: Az első Pp. novella hatása az elsőfokú eljárásra; *Jogtudományi Közlöny* 3 (2021) 139. o.; Völcsy Balázs: Kérdések és lehetséges válaszok a Pp. Novella kapcsán; *Magyar Jog* 5 (2021) 282-283. o.; Bartha Bence: A keresetlevél és az ellenkérelem érdemi része; *Közjegyzők Közlönye* 4 (2020) 56-57. o.

novelláris módosítás tanúsága szerint. Indokolható ez az eltelt időszak csekély voltával, vagy esetleg a bizonyításhoz kapcsolódó szabályok stabilitásával is.

A joggyakorlatban tapasztalhatók olyan problémák is, melynek forrása az, hogy a polgári per alanyai nehezen szakadnak el az 1952-es Pp. egyes eljárási megoldásaitól, ezzel létrejönnek az ún. hibrid megoldások, melyek ötvözik a Pp. megújult szabályainak alkalmazását az 1952-es Pp. megoldásaival. Nyilvánvalóan ezeknek a megoldásoknak a fenntartása a jövőben nem kívánatos, ugyanakkor érthető a Pp. hatályba lépését közvetlenül követő időszakban a bíróságok részéről ez a paternalista jellegű hozzáállás.

Irodalomjegyzék

- Bartha Bence: A keresetlevél és az ellenkérelem érdemi része; *Közjegyzők Közlönye* 4 (2020) 39-57. o.
- Könyves Gréta: A cél szentesíti az eszközt? A jogsértő bizonyítási eszközök felhasználásának dilemmái a polgári perben; *Magyar Jog* 9 (2021) 504-511. o.
- Nagy Adrienn: A jogsértő bizonyítási eszközök felhasználhatóságának problémája a polgári perekben; *Miskolci Jogi Szemle* 2. különszám (2019) 2. kötet 198-208. o.
- Nagy Adrienn: Új jogintézmények a polgári perbeli bizonyítás szabályozásában; *Jogtudományi Közlöny* 1 (2018) 1-8. o.
- Nyilas Anna: A bizonyítási eljárás optimalizálása a polgári perben; *JURA* 2 (2016) 304-316. o.
- Petrik Ferenc (szerk.): *Polgári eljárásjog I-II. Kommentár a gyakorlat számára*; HVG-ORAC Kiadó, Bp. 2021.
- Udvary Sándor: Az első Pp. novella hatása az elsőfokú eljárásra; *Jogtudományi Közlöny* 3 (2021) 129-139. o.
- Varga István (szerk.): *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I-III.*; HVG-ORAC, Bp. 2018.
- Wopera Zsuzsa: A dogmatika vagy a gyakorlat elsőbbsége?; *Forum: Acta Juridica et Politica* 3 (2021) 477-487. o.
- Wopera Zsuzsa: Módosul a polgári perrendtartás 2021. január 1-jétől; A családjogi pereket érintő változások; *Jogászvilág* (2020) <https://jogaszvilag.hu/szakma/modosul-a-polgari-perrendtartas-2021-tol-v/>
- Wopera Zsuzsa (szerk.): *Kommentár a polgári perrendtartáshoz*; Wolters Kluwer, Bp. 2019.
- Wopera Zsuzsa: Az új polgári perrendtartás karakterét adó egyes megoldások európai összehasonlításban; *ADVOCAT* különszám (2017) 2-7. o.
- Wopera Zsuzsa (szerk.): *Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez*; Magyar Közöny Lap- és Könyvkiadó, Bp. 2017.
- Wopera Zsuzsa (szerk.): *Magyarázat a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez*; Wolters Kluwer, Bp. 2017.
- Völcsey Balázs: Kérdések és lehetséges válaszok a Pp. Novella kapcsán; *Magyar Jog* 5 (2021) 273-283. o.

- Zámpon Anna: A jogsértő bizonyítási eszközök a polgári perekben; *Miskolci Jogtudó* 2 (2018) 31-39. o. <https://jogtudo.uni-miskolc.hu/files/1294/MJ2018iss2art4Zampori.pdf>
 - Zámpon Anna: A jogsértő bizonyítási eszközök perbeli felhasználhatósága az Alkotmánybíróság legújabb döntse tükrében, in: *Doktoranduszok fóruma: Miskolc, 2018. november 22.; Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa* (Szabó Miklós szerk.), Miskolc 2019. 177-181. o.
-
-